

PARADIGMATIC STRUCTURES IN THE TERMINOLOGY OF ARCHITECTURE

Bianca Geman, Assistant, PhD Candidate, Technical Constructions University of Bucharest

Abstract: This study tries to establish the specific of the architecture terminology from the point of view of its semantic structures. It has been found that there are many paradigmatic structures. The terminology of architecture is characterized by a special conceptual semantic hierarchy.

Keywords: terminology, architecture, language, context, term.

Identificarea **sensului specializat** de către vorbitorii obișnuiți (profani) prezintă un interes major, în condițiile societăților moderne, preocupate de deschiderea codurilor științifice. În acest context, terminologia din *arhitectură*, dobândește o importanță deosebită pentru că este un domeniu științific și o disciplină cu un impact social larg. Se admite că în afara domeniului sau în contact cu limba comună, sensul specializat suferă o **determinologizare** în grade și forme diferite, dar aceasta nu trebuie să depășească anumite limite, trebuie să păstreze „nucleul dur” al sensului specializat.

Încercarea de a sesiza o serie de probleme specifice *identificării sensului specializat al termenilor din domeniul arhitecturii* adoptă o serie de principii ale semanticii moderne – *abordarea relațională și diferențială a sensului în clase paradigmatică*. Din perspectiva vorbitorului obișnuit, rezultatele aplicative ale degajării structurilor paradigmatică facilitează *diferențierea exactă a sensului* care face mai eficiente definițiile, cu efecte pozitive asupra memorării sensului specializat. Paradigmele lexico-semantice se delimitează pornind de la mai multe *seme comune*: semul lexico-gramatical (partea de vorbire identică), unul sau mai multe *seme de substanță* (conceptual-semantice) și, mai multe *seme variabile*, distinctive (corespunzând diferenței specifice). Rigurozitatea analizei va fi asigurată de aplicarea analizei semice sau a degajării *componentelor de sens*, ceea ce impune o raportare strictă atât la *definițiile terminologice*, cât și la cele *lexicografice*. Selectarea componentelor, ordonarea lor în funcție de relațiile din clasa paradigmatică poate da modele de interpretare riguroasă și accesibilă a sensului specializat, modele numite „*lectura*” definiției (Bidu-Vrănceanu 2007: 71-98).

Paradigma propusă pentru analiză, este cea a *tipurilor de locuință*. Termenii acestei paradigme, CASĂ, VILĂ, BLOC, CASTEL, PALAT, HOTEL, CĂMIN, PENSIUNE, prezintă interes întrucât au o circulație largă, nu numai în comunicarea specializată, ci și în cea obișnuită. Semul comun de bază în acest caz este */construcție/*. Dat fiind că *semele comune* care grupează termenii unei paradigme în sens larg au caracterul de concepte generale, în definiția componentială a termenilor respectivi se pot combina cu alte seme, care le sunt subordonate și pe care le implică (similar cu raportul gen/specie din logică).

Termenii reuniți în această paradigmă se definesc prin următoarele proprietăți sau seme comune: */loc/*, */construit (sau amenajat)/*, */pentru a fi locuit/*, */de oameni/*. Toate semele

menționate s-ar putea cuprinde în conceptul de „locuință” (termenul de LOCUINȚĂ având statutul de arhilexem). Încadrarea unui lexem în paradigma *tipurilor de locuință* se va face dacă întrunește semele de mai sus ca *primele în definiția lui componentială*. Este de precizat că, deși termenii desemnând „locuință” se pot defini referențial, importanța contextului este destul de mare pentru a se realiza identificarea semantică. Semele comune care definesc diverși termeni din limba română ca „locuințe”, li se adaugă seme variabile, care realizează opozițiile din această paradigmă. Cel mai important dintre semele variabile este */destinația primară (durată stabilă)/*, */destinația secundară (durată temporară)/*, */maniera de construcție obișnuită/*, */maniera de construcție neobișnuită/* (se redau diferite caracteristici referențiale, greu de formulat în metalimbaj).

Termenii CASĂ, VILĂ, BLOC, sunt definiți lexicografic cu ajutorul hiperonimului LOCUINȚĂ. Este adăugat și arhisememul */clădire/*, redat prin diverse mijloace lingvistice. Acestea reprezintă singurele seme comune, pentru toți cei trei termeni.

Termenul CASĂ, cu lexicalizări diferite, își precizează sintagmatic o trăsătură semantică */relativ mic/*, care îi permite să se opună termenului VILĂ. Termenul VILĂ definit prin trăsătura */locuință elegantă, spațioasă/* (în opoziție față de CASĂ), pierde de multe ori marca „elegant”, păstrând-o pe cea a „mărimii”. Și în cazul termenului BLOC, este precizată componenta semantică */mare/*. Semele variabile */multe încăperi/* pentru termenul CASĂ și */multe etaje/* pentru termenul BLOC, realizează opozițiile din această paradigmă, conducând astfel către ideea existenței unor trăsături definitorii pentru fiecare tip de LOCUINȚĂ.

În cazul termenilor analizați, un aspect esențial este reprezentat de lipsa mărcii diastratice (**archit.**), rezultând astfel încadrarea termenilor CASĂ, VILĂ, BLOC, în categoria unităților de interes general.

Termenii CASĂ și BLOC, prezintă *definiții terminologice* în consens cu *definițiile lexicografice*, din *dicționarele generale*. Unitățile sintagmatice CASĂ DOMNEASCĂ, CASĂ EGUMENEASCĂ și CASĂ ROMANĂ, apar în **D.Art.**, prin informațiile oferite, prezentând interes atât pentru lectorul mediu cât și pentru specialiști.

Din perspectivă conceptuală, *definiția terminologică* a termenului VILĂ, cuprinde componente semantice, care redau detaliile referențiale, necesare pentru o identificare riguroasă: */număr variabil de camere/*, */1-2 etaje/*, */confort sport/*, */decor interior și exterior adecvat/*.

Termenii PALAT și CASTEL, sunt caracterizați prin arhisememul „*clădire mare, somptuoasă*”. *Definițiile lexicografice* sunt concise, acest fapt fiind o posibilă cauză pentru lipsa elementelor comune. Prin sensul generalizat, arhisememul „*clădire mare, somptuoasă*”, indică omonimia dintre cei doi termeni. Datorită celorlalte detalii referențiale, reprezentând seme reziduale la nivelul metalimbajului, considerăm cei doi termeni cvasisinonimi cu VILĂ, definit, de asemenea, „*construcție elegantă*”, însă într-o altă manieră.

Termenul PALAT, este definit de semele variabile: */sediul unei autorități/*, */locuința unei personalități/*. Definiția termenului CASTEL, oferă câteva date de ordin **arhitectural**: */construcție medievală/*, */prevăzută cu turnuri și creneluri/*, */înconjurată de ziduri și de șanțuri/*.

Din perspectiva ierarhiei semantice, se observă existența unor unități superioare diferite: „*construcție/ansamblu de edificii*” pentru PALAT și „*locuință seniorială întărită*” pentru CASTEL. Semele variabile care se referă la */maniera de construcție/*, divid părți ale

definițiilor terminologice, după cum urmează: /*construcție sau ansamblu de edificii*/, având /*dimensiuni impozante*/, în cazul termenului PALAT și /*locuință seniorială întărită*/ cu o /*structură specifică*/ pentru CASTEL.

Este remarcată o diferență formală, în cazul termenului CASTEL, pentru care *definiția lexicografică* indică componenta /*locuința seniorilor feudali*/, iar *definiția terminologică* precizează semul /*locuință seniorială întărită*/ . O altă remarcă se referă la descrierea PALATULUI, care include unități de ordin istoric: /*originar din antichitate*/, /*program arhitectural impus în Renaștere*/, /*apanajul unor aristocrați sau al înaltei burghezii*/.

Semelor comune tuturor termenilor din *paradigma tipurilor de locuință*, li se adaugă altele variabile. Din combinarea lor diferită, rezultă identitățile și opozițiile acestei paradigme.

Așadar, prin semele /*locuință primară*/ și /*stabilă*/ se stabilește o opoziție între clasa termenilor alcătuită din CASĂ, VILĂ, BLOC și cea formată din termenii HOTEL, CĂMIN, PENSIUNE, caracterizați întotdeauna, prin semul /*locuință secundară*/ și /*non-stabilă (temporară)*/.

Termenul HOTEL, definit prin cvasisinonimul „clădire (mare)”, este caracterizat de semele variabile /*multe camere mobilate*/ și /*cu destinație publică*/.

Relația de hiponimie este accentuată în cazul termenului CĂMIN, întrucât acesta este definit drept „denumirea dată unor instituții cu caracter social și (sau) cultural”, precum:

CĂMIN DE COPII – „instituție cu regim de internat pentru copii preșcolari (3-6 ani), cu orar de zi sau săptămânal”;

CĂMIN STUDENȚESC – „așezământ universitar care asigură cazarea studenților”;

CĂMIN SPITAL – „cămin (de bătrâni) în care se acordă și asistență medicală”;

CĂMIN-HOTEL – „cămin cu un grad sporit de confort, care îl apropie de acela al unui hotel” (cf. DEXI 2007: 319).

Așadar, în cazul analizei termenului CĂMIN, *importanța contextului* în care apare cu aceste sensuri, este foarte mare.

Termenul PENSIUNE definit prin arhilexemul „CASĂ”, relevă aspectul de „găzduire, constând din locuință și masă (sau numai masă) pe care o primește cineva, cu regularitate (într-o casă particulară), în schimbul unei sume de bani”.

Paradigma termenilor care desemnează *tipuri de locuințe*, este caracterizată de o normare relativă și eterogenă, ca urmare a *definițiilor lexicografice și terminologice*, care prezintă formulări generale, cu diverse probleme din punct de vedere al conținutului.

Definițiile lexicografice sunt mai sintetic formulate decât *definițiile terminologice*. Acest fapt este evident la nivelul exprimării *diferențelor specifice* din glosările lexicografice, unde se remarcă absența datelor enciclopedice prezente în multe dintre *definițiile terminologice*. *Genul proxim*, care conține componenta de clasare, este formulat foarte asemănător în cele două tipuri de definiții. De asemenea, trebuie menționat faptul că multe dintre *definițiile terminologice* sunt formulate într-un *cod relativ deschis*, accesibil în multe cazuri și nespecialiștilor. Aceasta se datorează amestecului just de date specializate și de date științifice, caracteristic mai degrabă *definițiilor lexicografice*.

Impunerea unor sensuri specializate presupune corelarea lor cu modalități de exprimare proprii, tipice. *Sintagmele* reprezintă o categorie importantă pentru că desemnează concepte și noi sensuri, în relație cu modificările din societatea actuală. În categoria

sintagmelor fixe se pot încadra: CASĂ-CAMPING, CASĂ-REMORCĂ, CASĂ MONUMENT, CASĂ MEMORIALĂ, CASĂ DE VECI, CASĂ-RESTAURANT, care se impun prin frecvență, grad mare de sudură și stabilitate. Alte exemple de *sintagme fixe* sunt CĂMIN DE COPII, CĂMIN STUDENȚESC, CĂMIN SPITAL, CĂMIN-HOTEL, invariabile morfo-sintactic, cu sens unitar, care corespund unui referent unic, stabil și invariabil. Condiționările contextuale pot contribui la identificarea sensului specializat. Exemple de *sintagme relativ libere* pot fi considerate CASĂ DOMNEASCĂ, CASĂ EGUMENEASCĂ și CASĂ ROMANĂ, definite numai în dicționarul specializat (D.Art.). Aceste sintagme păstrează parțial sensul termenilor care le compun, dezvoltând însă în structura respectivă sensuri particulare.

Opozițiile din paradigma „*tipurilor de locuințe*” se realizează prin semele variabile. Astfel, prin semele */locuință primară/* și */stabilă/* se stabilește o opoziție între clasa termenilor alcătuită din CASĂ, VILĂ, BLOC și cea formată din termenii HOTEL, CĂMIN, PENSIUNE, caracterizați întotdeauna, prin semul */locuință secundară/* și */non-stabilă (temporară)/*.

Unitățile acestei paradigme se diferențiază și prin semul */materialele (construcției)/*, având două valori principale: */materiale obișnuite/* vs */materiale neobișnuite/*.

Între termenii acestei paradigme se mai stabilesc opoziții prin semul */mărimea (locuinței)/* cu valorile: */±mare/* vs */±mic/*. Semele variabile */multe încăperi/* pentru termenul CASĂ, */multe etaje/* pentru termenul BLOC, */număr variabil de camere/* pentru termenul VILĂ, conduc către ideea existenței unor trăsături definitorii pentru fiecare tip de LOCUINȚĂ.

Alte opoziții se stabilesc prin semul */maniera (construcției)/*, cu două valori principale: */obișnuită/* vs */neobișnuită (specifică)/*. Ultima valoare acoperă mai multe reprezentări referențiale diferite: */construcție medievală/*, */prevăzută cu turnuri și creneluri/*, */înconjurată de ziduri și de șanțuri/*, pentru CASTEL, */(construcție) elegantă cu alte particularități/*, pentru VILĂ, */construcție (ansamblu de edificii) cu dimensiuni impozante/*, pentru PALAT. Prin sensul generalizat „clădire mare, luxoasă”, termenii CASTEL și PALAT, pot fi considerați cvasisinonimi. Prin prezența altor detalii referențiale, reprezentând seme reziduale la nivelul metalimbajului, cei doi termeni nu pot fi cvasisinonimi cu VILĂ, definit „construcție elegantă”, dar de o altă manieră.

Caracterul diversificat și arborescent al semelor din această paradigmă determină o structurare mai puțin clar constituită, la aceasta contribuind și prezența semelor reziduale.

În mare măsură apropiate ca tip **paradigmatic** sunt structurile bazate pe relația de **hiponimie** (adică relația dintre un hiperonim și hiponimele sale). Hiperonimul ca termen supraordonat întrunește statutul de arhisemem (suma semelor comune mai multor termeni), și, uneori, de arhilexem (când este lexicalizat prin forme specifice, chiar dacă această lexicalizare nu e obligatorie).

La nivelul termenilor din **arhitectură** se remarcă relații hiponimice frecvente, bine organizate, de un tip determinat. Avem în vedere relația dintre un hiperonim lexicalizat simplu (ACOPERIȘ, TEMPLU, COLOANĂ, FEREAȘTRĂ, ș.a.) și hiponimele sale exprimate prin structuri sintagmatice care conțin obligatoriu hiperonimul. Prezența organizării hiponimice este eficientă în identificarea sensului specializat atât pentru specialiști, cât și pentru nespecialiști, cum se poate vedea din exemplele următoare:

ACOPERIȘ care desemnează „ansamblul elementelor ce constituie partea superioară a unei construcții, destinat să închidă spațiile de dedesubt și să le protejeze de intemperii” este hiperonim pentru sintagmele hiponimice desemnând „diferite tipuri de ACOPERIȘURI: ACOPERIȘ ÎN PUPITRU, ~ÎN DOUĂ APE, ~ÎN PATRU APE, ~MANSARDAT, ~ÎN TERASĂ, ~ARTICULAT.

Hiperonimul TEMPLU „edificiu rezervat cultului unei divinități, construit pe un loc sacru, apoi consacrat și închinat”, înregistrează din punct de vedere funcțional, în *Dicționarul de artă*, următoarele sintagme hiponimice: TEMPLU ÎN ANTIS, ~ÎN DUBLU ANTIS, ~PROSTIL, ~AMFIPROSTIL, ~PERIPTER, ~PSEUDOPERIPTER, ~DIPTER, ~PSEUDODIPTER, ~TETRASTIL, ~HEXASTIL, ~HEPTASTIL, ~OCTOSTIL, ~DECASTIL, ~DODECASTIL.

Termenul COLOANĂ, strict specializat, cu o circulație mai limitată dincolo de comunicarea specializată, reprezintă un „element constructiv vertical, destinat să contribuie la descărcarea forțelor de împingere provenite din sistemul de acoperire a unui spațiu (bolți, tavane)”. Din punctul de vedere al structurii, se remarcă numeroasele sintagme hiponimice, din *dicționarele de specialitate*, majoritatea cu structura COLOANĂ + adjectiv: COLOANĂ MONOLITĂ, ~MODULATĂ, ~CILINDRICĂ, ~CANELATĂ, ~ANELATĂ (INELATĂ), ~ÎN TORSADĂ, ~FASCICULATĂ, ~ÎNNODATĂ, ~SOLOMONICĂ, ~ADOSATĂ, ~ANGAJATĂ, ~GEMINATĂ, ~COMEMORATIVĂ, ~ROSTRALĂ.

Statutul de hiperonim al lui FEREAȘTRĂ „deschizătură de formă regulată lăsată în perețele unei clădiri, al unui vehicul etc. pentru a permite să intre aerul și lumina” este indicat de următoarele sintagme hiponimice, desemnând diferite tipuri de FERESTRE: FEREAȘTRĂ BIPARTITĂ sau BIFORĂ, ~TRIPARTITĂ, ~OARBĂ.

Nu putem înregistra aici toate situațiile de acest tip, numeroase mai ales în textele de specialitate, dar, multe sunt curențe și în limbajul cotidian.

Complexitatea structurilor paradigmatică presupuse de definirea mai multor **termeni din domeniul arhitecturii**, justificată de ierarhia conceptuală explică o parte din dificultățile interpretării riguroase. Suprapunerea mai multor tipuri de structuri paradigmatică ale sensurilor **termenilor din arhitectură** poate contribui, la decodarea lor. Un asemenea studiu semantic poate indica particularități ale acestei terminologii în raport cu altele.

Referințe bibliografice

- Bidu-Vrănceanu, A., 1993 - *Lectura dicționarelor*, Editura Metropolis, București.
 Bidu-Vrănceanu, A., coord. 2000 – *Lexic comun, lexic specializat*, Editura Universității din București.
 Bidu-Vrănceanu, A. și Forăscu, N., 2005 - *Limba română contemporană. Lexicul*, Editura Humanitas Educațional, București.
 Cabré, M. T., 1991 - *Terminologie ou terminologies? Spécialité linguistique ou domaine interdisciplinaire?*, în *Meta*, XXXV, nr. 1.
 Gaudin, F., 1996 – *Terminologie: l'ombre du concept*, în *Meta*, XLI, 4, p.605.
 Rastier, F., 1995 – *Le terme: entre ontologie et linguistique*, în *Banque des mots* 1995, p.35-64.

Dicționare

DEX – *Dicționar explicativ al limbii române*, ediția a 2-a, coord. Ion Coteanu și Lucreția Mareș, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.

DEXI – *Dicționarul explicativ ilustrat al limbii române*, coord. Eugenia Dima, Editura Arc & Gunivas, Italia, 2007.

Dicționar de artă, coord. Mircea Popescu, Editura Meridiane, București, 1995.

Lexicon de construcții și arhitectură, coord. Bălan, Ștefan; Mihăilescu Șt. Nicolae, Editura Crișana, 1985.